

АКАДЕМІЯ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

СТЕЛЬМАЩУК ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 343.1

**ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ
У СПРАВАХ ПРО КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ:
ЧИННИЙ ПОРЯДОК І НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу та криміналістики Академії адвокатури України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
Котюк Іван Ілліч,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри теорії права та держави

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кор. НАПрН України
Маляренко Василь Тимофійович,
Національна академія прокуратури України,
викладач відділу підготовки прокурорів
з нагляду за додержанням законів органами,
які проводять оперативно-розшукову діяльність,
дідання та досудове слідство

кандидат юридичних наук, доцент
Рожнова Вікторія Василівна,
Національна академія внутрішніх справ,
завідувач кафедри кримінального процесу

Захист відбудеться 6 лютого 2018 р. о 10.00 год.
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.122.01
Академії адвокатури України
за адресою: 01032, м. Київ, бул. Тараса Шевченка, 27.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці
Академії адвокатури України
за адресою: 01032, м. Київ, бул. Тараса Шевченка, 27.

Автореферат розісланий 04 січня 2018 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.І. Бояров

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Досвід використання чинного КПК дає підстави для висновку, що запроваджені ним напрями вдосконалення кримінального судочинства, містять й недостатньо аргументовані, суперечливі та спірні положення, які іноді виглядають прикрими тому, що низка теоретико-правових і практичних досягнень традиційної його процедури, в ході запровадження чинної її парадигми виявилась недооціненою. Насамперед це стосується початкового етапу зазначених правовідносин, в ході яких виникають серйозні практичні проблеми та відповідні наукові дискусії.

Так, недоліками вказаної регламентації є те, що у ній: 1) початок розслідування ототожнюється з відкриттям провадження, що зумовлює ототожнення й їхніх приводів та підстав і навіть самих понять “приводи” й “підстави”; 2) відсутні як вимоги щодо обов’язкової наявності вказаних приводів і підстав, так і визначення їхнього змісту й переліку; 3) процедура перевірки та оцінки первинних даних про вчинене кримінальне правопорушення, відкриття провадження й ухвалення з цього приводу відповідного процесуального рішення не передбачені, що суперечить вимогам щодо посвідчення факту ініціювання правовідносин; 4) занесення відомостей до ЄРДР процесуальним рішенням не є, але використовується як підстава для початку розслідування; 5) можливість оскарження зазначених дій не передбачена; 6) сторона захисту участі у цих правовідносинах не бере; 7) ні організаційних, ні процесуальних запобіжників незаконному початку розслідування не передбачено, що дає можливість безпідставного кримінального переслідування; 8) потребує уточнення розподіл повноважень між прокурором, слідчим та керівником органу досудового розслідування; 9) окремі норми, якими регламентовані ці правовідносин, потребують узгодження з засадами судочинства та між собою; 10) потребує уточнення й понятійно-категоріальний апарат, закладений в основу цих правовідносин;

Все це призводить до того, що після перших же слідчих дій більшість проваджень закривається як такі, що були відкриті безпідставно. А про обсяг цієї роботи свідчить кількість заяв про вчинені правопорушення, яка щороку збільшується. Так, якщо у 2000 р. їх було 1.8 млн, у 2011 р. – 3.3 млн, у 2014 р. – 4.3 млн, то у 2016 році – понад 5 млн. Все це спричиняє зайве навантаження на слідчі підрозділи, марне витрачання для цього коштів, викривляє статистичні дані щодо вчинених правопорушень тощо. А тим часом, якщо загальний рівень розкриття злочинів в Україні становить біля 25%, то рівень розкриття тяжких і особливо тяжких злочинів – близько 10%. Зокрема, з вчинених у 2016 році убивств, розкрито лише кожне десяте. Що ж до причин цих наслідків, то нею насамперед є істотне збільшення навантаження на слідчого, яке сягнуло за сотні проваджень, й зумовило зниження якості розслідування та стійку тенденцію до збільшення нерозкритих злочинів. Але суспільно-політичне значення чинної процедури загострюється й тим, що оскільки жодних запобіжників безпідставного початку розслідування нею не передбачено, то вона стала використовуватись як засіб політичного тиску, шантажу, залякування, дифамації політичних противників та економічних конкурентів.

Зазначені проблемні питання є свідченням актуальності подальшого їх дослідження, з метою вироблення пропозицій, спрямованих на їх розв'язання.

Слід констатувати, що окремі їхні аспекти привертали увагу таких вчених, як: Ю. Аленін, О. Баганець, І. Басиста, В. Берназ, О. Вакулік, В. Гончаренко, І. Гора, І. Котюк, Л. Лобойко, В. Маляренко, М. Погорецький, В. Рожнова, І. Статіва, О. Татаров, Л. Удалова, В. Фаринник, Д. Філін, С. Чернявський, М. Шумило та інші.

В тому числі І. Басистою в ході підготовки докторської дисертації “Правові основи прийняття і виконання рішень слідчого на стадії досудового розслідування” (2014 р.) та О. Вакулік – кандидатської дисертації “Початок досудового розслідування у кримінальному провадженні” (2015 р.).

Проте неповнота та суперечливість висловлених вченими поглядів з приводу зазначених проблем, також свідчать про необхідність подальшого їх дослідження, з метою вироблення на цій основі висновків, спрямованих на вдосконалення і їх правового регулювання, і практики їх розв'язання.

Всі ці обставини й зумовили обрання автором теми даного дослідження, його об'єкта та предмета, а його методологічним підґрунтям стали праці С. Алексеєва, Ю. Аленіна, В. Гончаренка, Ю. Грошевого, А. Дубинського, М. Жогіна, В. Зеленецького, М. Козюбри, В. Колесника, А. Конверського, І. Котюка, О. Ларіна, Л. Лобойка, В. Маляренко, О. Михайленка, М. Михеєнка, В. Нора, В. Попелюшка, В. Савицького, М. Строговича, О. Татарова, М. Шумила тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження спрямоване на реалізацію положень Указу Президента України “Про стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки” від 20 травня 2015 р. № 276/2015 та виконане в межах тематичного плану науково-дослідних робіт на 2013-2020 рр. “Захист конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні”, затверджене рішенням вченої ради Академії Адвокатури України (протокол №5 від 07 лютого 2013 року).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є вдосконалення методологічних, процесуальних та організаційних підходів щодо оптимізації порядку відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення.

Зазначена мета зумовила необхідність розв'язання таких задач:

- 1) виявити недоліки чинної процесуальної регламентації зазначених правовідносин та наслідки, які вони зумовлюють;
- 2) обґрунтувати її невідповідність вимогам окремих з конституційних засад та європейських стандартів судочинства;
- 3) розкрити зміст та розмежувати поняття “відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення” та “початок розслідування”;
- 4) довести, що оскільки відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення впливає з засади публічності, то воно мало б визначатись ст. 25 КПК, а не ст. 214, якою визначено процедуру початку розслідування;
- 5) довести необхідність розмежування та законодавчого визначення приводів та підстав відкриття провадження і початку розслідування й уточнити їх зміст;
- 6) привернути увагу до необхідності уточнення повноважень прокурора, слідчого та керівника органу розслідування;

7) розкрити соціально-політичне і юридичне значення рішення про відкриття провадження та обґрунтувати необхідність його письмової форми;

8) виявити недоліки понятійно-категоріального апарату зазначених правовідносин й внести пропозиції, спрямовані на його вдосконалення.

Об'єкт дослідження – правовідносини, що виникають в зв'язку з відкриттям провадження у справах про кримінальні правопорушення.

Предмет дослідження – відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення: чинний порядок та напрями вдосконалення.

Методи дослідження. В ході дослідження використано комплекс наукових методів, зокрема: *діалектичний*, що орієнтує на розуміння сутності й системи правовідносин, пов'язаних з відкриттям провадження у справах про кримінальні правопорушення та їх зумовленості сучасними тенденціями розвитку суспільних відносин в Україні (розділи 1, 2); *історико-правовий* – для вивчення розвитку поглядів на зазначені правовідносини, та особливостей їх правового регулювання (розділи 1, 2, 3; *порівняльно-правовий* – для дослідження особливостей регламентації цих правовідносин, на різних етапах їх розвитку, в різних країнах та поглядів, висловлених вченими (розділи 1,2); *системно-структурний* – для з'ясування місця та значення відкриття провадження в системі кримінального судочинства, їхньої форми та структури, взаємозв'язку і взаємозумовленості (розділи 1, 2); *класифікації* – для впорядкування системи засад кримінального провадження, приводів та підстав для його відкриття (розділи 1, 2, 3); аналізу та синтезу – для визначення змісту правових засад, правових норм, понятійно-категоріального апарату, закладеного в їх основу, та поглядів, висловлених вченими (розділи 1, 2, 3); *формально-логічний* для тлумачення правових норм та урегульованих ними правовідносин (розділи 1, 2, 3).

Емпіричною базою дослідження є дані статистичних звітів МВС і Генеральної прокуратури за 2015–2017 рр., та дані, отримані І. Басистою та О. Вакулік, а також власний досвід роботи автора в органах прокуратури України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що автором обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення методологічних, процесуальних та організаційних аспектів відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення.

Уперше:

– виявлено, що чинний порядок початку розслідування зумовлює порушення таких конституційних засад та Європейських стандартів судочинства, як: 1) верховенства права (ст. 8, ст. 129 Конституції, ст. 8 КПК); 2) забезпечення права на захист (п. 5 ч. 1 ст. 129 Конституції, ст. 20 КПК); 3) змагальності та рівності сторін (п. 3 ч. 1 ст. 129 Конституції, ст. 22 КПК); 4) законності (ст. 19 Конституції, ст. 9 КПК); 5) право на звернення та оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, посадових і службових осіб (ст. 40 та 55 Конституції, п. 4 ст. 5 і ст. 13 Європейської Конвенції з прав людини та ст. 24, ст. 220 КПК);

– доведено, що відсутність у КПК вимоги щодо обов'язкової наявності для відкриття провадження визначених законом приводів і підстав, їхнього змісту й переліку суперечить засаді правової визначеності та зумовлює ототожнення як відкриття провадження і початку розслідування, так і їхніх підстав;

– обґрунтовано, що оскільки засада публічності поширюється на всі стадії судочинства, то було б правильним, щоб ст. 25 КПК, якою вона передбачена, визначався не початок розслідування, що є однією з його стадій, і регламентований ст. 214 КПК, а відкриття провадження, що є тим юридичним актом, яким ініціюються правовідносини, спрямовані на здійснення судочинства, що відповідало б і змісту цього принципу, і змісту цієї норми;

– обґрунтовано, що ні виявлення ознак кримінального правопорушення (ст. 25 КПК), ні виявлення обставин, що можуть свідчити про його вчинення (ч. 1 ст. 214 КПК), підставою для відкриття провадження у кожному випадку бути не може, оскільки вони не завжди є беззаперечним свідченням про його вчинення;

– запропоновано доповнити КПК положеннями щодо обов'язкової наявності для відкриття провадження і початку розслідування визначених законом приводів та підстав, надати їх визначення і перелік, а у їхній структурі розрізнити матеріально-правовий та процесуальний аспекти.

Матеріально-правовим аспектом цих підстав є: достатні фактичні дані про вчинене кримінальне правопорушення та відсутність визначених законом обставин, що виключають злочинність діяння. А процесуальним – є: 1) вимоги ст. 2 КПК, якою визначено завдання кримінального провадження; 2) вимоги ст. 25 КПК, яка зобов'язує уповноважених осіб вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення факту та обставин вчинення правопорушення та особи, яка його вчинила; 3) наявність повноважень визначених законом осіб на розв'язання цих завдань; 4) ухвалена уповноваженою особою з цього приводу постанова.

Матеріально-правовим аспектом підстав початку розслідування є фактичні дані, наведені у мотивувальній частині постанови про відкриття провадження. А процесуальним: 1) постанова про відкриття провадження; 2) занесені з цього приводу відомості до ЄРДР; 3) ст. 214 КПК, яка зобов'язує у визначених законом випадках розпочати розслідування; 4) доручення прокурора (керівника слідчого підрозділу) слідчому про його проведення; 5) наявність повноважень слідчого та відсутність визначених законом перешкод щодо його проведення; 6) постанова слідчого про прийняття ним провадження до розслідування;

– запропоновано проблеми, пов'язані з відкриттям провадження вирішити шляхом: 1) закріплення на законодавчому рівні обов'язку уповноважених осіб у разі потреби проводити дослідчу перевірку первинної інформації про вчинені кримінальні правопорушення, яка повинна здійснюватись в межах такої засади, як “розумні строки”; 2) з урахуванням поділу цих правопорушень на злочини та кримінальні проступки, питання, пов'язані з відкриттям провадження щодо кримінальних проступків покласти на керівника органу досудового розслідування, а щодо злочинів – на прокурора.

За таких обставин, отримавши згідно з чинною процедурою первинну інформацію про вчинене кримінальне правопорушення, керівник слідчого підрозділу повинен визначатися з питанням щодо доцільності проведення дослідчої перевірки й у разі її необхідності – доручити її проведення уповноваженим на це особам. Якщо ж наявні первинні дані достатні для висновку, що вчинено кримінальний проступок, то він ухвалює постанову про відкриття провадження і доручає розслідування конкретному

слідчому. А у разі, коли в отриманих ним матеріалах наявні достатні дані про вчинений злочин, то він негайно направляє їх відповідному органу прокуратури для ухвалення рішення щодо відкриття провадження та організації його розслідування;

– внесені пропозиції, щодо вдосконалення окремих норм Конституції та КПК, викладені у висновках відповідних розділів та у додатку до дисертації.

Удосконалено:

– понятійно-категоріальний апарат цих правовідносин. Зокрема, доведено, що оскільки слово “кримінальний” латинською мовою означає злочинний, то назва “Кримінальний процесуальний кодекс України” мала б бути замінена на “Кодекс судочинства у справах про кримінальні правопорушення”, а поняття “кримінальне провадження” – на “провадження у справах про кримінальні правопорушення”;

– підходи до змісту поняття “відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення”, який дає підстави розглядати його як окремих: правовий інститут та вид правовідносин, як процесуальне завдання та як юридичний акт;

– підходи до змісту та форми приводів відкриття провадження, тим, що оскільки “повідомлення” ознаками юридичного акта не відзначається, то воно потребує перевірки, за результатами якої наявні у ньому відомості можуть бути використані як вказаний привід лише у формі безпосереднього виявлення уповноваженою особою вчиненого правопорушення.

Набули подальшого розвитку:

– уявлення щодо значення інституту відкриття провадження, який є формою реалізації засади публічності й слугує захисту особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень та процесуальною гарантією засад верховенства права, законності, недоторканності та презумпції невинуватості особи, а також є організаційно-правовим механізмом: а) забезпечення права на звернення; б) захисту осіб від необґрунтованого залучення їх у сферу процесуальних правовідносин та здійснення щодо них кримінального переслідування; в) запобігання зайвому навантаженню, яке лягає на слідчих в зв'язку з безпідставним початком розслідування, марного витрачання на ці потреби часу та коштів, викривленню статистичних даних про правопорушення; г) встановлення наявності чи відсутності визначених законом підстав для початку розслідування й виконання завдань, передбачених ст. 2 КПК;

– враховуючи, що зазначена діяльність: а) врегульована КПК; б) має власну мету та завдання; в) здійснюється лише уповноваженими на це особами, у визначений законодавством спосіб та у визначених ним формах; г) в її ході надається оцінка наявним фактичним даним, на предмет наявності чи відсутності у них законних підстав для його відкриття або відмови у ньому; г) починається з виявлення відомостей про вчинене правопорушення і повинна завершуватись або ухваленням процесуального рішення про відкриття провадження або відмовою у цьому, то це дає підстави для висновку, що вона має ознаки самостійної стадії судочинства;

– уявлення щодо засобів забезпечення правомірності дій, пов'язаних з відкриттям провадження і, зважаючи на значення негативних наслідків рішення як щодо незаконної відмови у його відкритті, так і щодо незаконного його відкриття,

обґрунтовано, що вказані дії мали б бути криміналізовані й передбачені у КК України в вигляді окремої норми як злочин проти правосуддя.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що обґрунтовані в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані у: *науково-дослідній роботі* як підґрунтя для подальшого розвитку вчення про процесуальні правовідносини; *правотворчій діяльності* – для вдосконалення правової регламентації вказаних питань (акт впровадження Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності №04-29/15–1512 від 17.07. 2017 р.; довідка Інституту законодавства Верховної Ради України № 22/517-1-15 від 9.11. 2017 р.); *практичній діяльності* органів прокуратури, досудового слідства та судів; *навчальному процесі* – при викладанні курсів кримінального процесуального права, криміналістики та відповідних спецкурсів (акти впровадження: Білоцерківського національного аграрного університету від 15.10. 2017 р., Академії праці, соціальних відносин і туризму від 20.10. 2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана самостійно, а сформульовані у ній положення та висновки є результатами особистих досліджень автора. В публікаціях, виконаних у співавторстві з І. Котюком особистий внесок здобувача становить не менше 50 відсотків.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження доповідалися на таких науково-практичних конференціях, як: “Актуальні проблеми сучасного розвитку цивільного, міжнародного морського і транспортного права” (м. Київ, 2015 р.), “Проблеми реформування кримінальної юстиції України” (м. Чернівці, 2016 р.), “Криміналістика в адвокатській діяльності” (м. Київ, 2016 р.), “Актуальні проблеми сучасного розвитку цивільного, міжнародного морського і транспортного права” (м. Київ, 2017 р.), “Проблеми законодавчого регулювання порядку розробки та прийняття нормативно-правових актів” (м. Київ, 2017 р.).

Публікації. Основні положення дисертації відображено у 18 наукових публікаціях, 8 з яких – у національних фахових виданнях, 1 – у виданні занесеному до міжнародної науково-метричної бази Index Copernicus International (ICV 2015: 31.56, Польща), 1 – у закордонному виданні, 5 – у збірниках тез доповідей на наукових конференціях, 3 – у періодичних виданнях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи – 255 сторінок, з яких – 193 основний текст, 20 – список використаних джерел (241 найменування) та додатки – 12 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження та висвітлено ступінь її розробленості, визначено мету, задачі, об’єкт, предмет, методологічну та емпіричну базу дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про їх апробацію та впровадження у практичну діяльність, публікацій, структуру й обсяг дисертації.

Розділ перший “Засадничі теоретико-правові аспекти відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення” містить три підрозділи, у яких

розкрито чинний його порядок та зумовлювані ним проблеми, привернуто увагу до недоліків його понятійно-категоріального апарату.

У підрозділі 1.1 *“Проблемні аспекти чинного порядку відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення”* привертається увага до основних його недоліків та обґрунтовується висновок, що вимога ч. 1 ст. 214 КПК щодо початку розслідування протягом 24 годин після отримання відомостей про вчинене правопорушення, у кожному випадку не може бути виконана тому, що суперечить як іншим нормам самого КПК, так і іншим нормативним актам, якими регламентовані ці правовідносини, що проілюстровано на прикладі *“Порядку взаємодії між органами внутрішніх справ, закладами охорони здоров’я та прокуратури України при встановленні факту смерті людини”*. Так, хоча згідно з ст. 214 КПК єдиною слідчою (розшуковою) дією, яка у невідкладних випадках може бути проведена до внесення відомостей до ЄРДР, є лише огляд місця події, згідно з ст.ст. 238 та 242 КПК для встановлення причин смерті, обов’язковим є й огляд трупа та проведення судово-медичної експертизи. Розкрито недоліки й категоріального апарату, закладеного в основу цих правовідносини.

У підрозділі 1.2 *“Загальні засади правового регулювання початкового етапу кримінально-процесуальних правовідносин”* проведено аналіз їх правової регламентації на предмет їх відповідності вимогам конституційних засад та європейських стандартів судочинства. Виявлено, що в його ході вимоги окремих з зазначених засад не враховуються, а зміст окремих з визначених КПК засад кримінального провадження потребує уточнення.

Доводиться, що вимога ч. 1 ст. 1 КПК згідно з якою *“порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України”*, та визначений ч. 2 ст. 1 КПК перелік його джерел не враховують сучасних уявлень про джерела права, а тому потребують уточнення.

Розкривається зміст засади верховенства права та її співвідношення з засадою законності. Обґрунтовується, що чинна процедура відкриття провадження суперечить загальнотеоретичним настановам щодо виникнення правовідносин і зумовлює порушення конституційних засад та Європейських стандартів правосуддя.

У підрозділі 1.3 *“Засада “публічності” як етико-правовий орієнтир при ухваленні рішення про відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення”* обґрунтовується, що у практиці зазначених правовідносин засада публічності є одним із найважливіших орієнтирів, однак її зміст та значення у КПК не розкриті, внаслідок чого і відкриття провадження, і початок розслідування вирішуються лише на підставі ст. 214 КПК.

Обґрунтовано, що розкриття засади публічності лише через обов’язок прокурора та слідчого розпочати досудове розслідування, та необхідність вжиття передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила (ст. 25 КПК), не відповідає її фактичному її змісту, а тому внесено пропозиції щодо її уточнення.

Розділ другий “Організаційно-правові аспекти відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення” містить чотири підрозділи, у яких розкрито його загальні умови, приводи та підстави.

У підрозділі 2.1 “Відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення в структурі кримінально-процесуальних форм” акцентується увага на тому, що як судочинство в цілому, так і кожна процесуальна здійснюються за наявності визначених законом умов, при дотриманні визначених ним форм і правил. Розкривається їх зміст і значення.

Підкреслюється, що суворість вказаних вимог залежить від важливості видів та аспектів процесуальної діяльності, а ступінь деталізації та неухильності їх виконання залежить від їхнього значення для досягнення її мети. Доводиться, що однією з процесуальних форм і є визначений законом порядок відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення, який є окремим видом правовідносин, що відзначається властивими йому метою, завданнями, засобами і способами їх розв’язання та колом учасників. Розкривається його значення, зміст та місце в структурі кримінального судочинства.

У підрозділі 2.2 “Загальні фактичні та юридичні умови відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення” обґрунтовано, що згідно з загальноновизнаними вимогами, тільки офіційне відкриття провадження є юридичним актом, яким уповноваженим особам надаються повноваження на реалізацію завдань ст. 2 КПК, а за його відсутності процесуальні дії, що впливають з їх вимог, є незаконними. Розкрито зміст вказаної процедури, а з урахуванням її соціально-політичного і правового значення, пропонується ст. 25 КПК доповнити вимогами щодо обов’язкової наявності для цього визначених законом приводів та підстав, надати їх визначення і перелік.

Вносяться пропозиції щодо розмежування повноважень прокурора, слідчого і керівника органу розслідування.

У підрозділі 2.3 “Приводи відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення” доводиться, що ними є джерела фактичних даних про кримінальне правопорушення. Їх юридичне значення у тому, що вони є лише підставою для їх оцінки на предмет наявності чи відсутності у них даних про те, що таке правопорушення дійсно вчинене. Саме тому їх оцінка на предмет наявності чи відсутності у них підстав для відкриття провадження є обов’язковою, а у разі необхідності їх перевірки, вона має бути проведена у визначений законом спосіб в межах розумних строків. Недоліком КПК є відсутність у ньому як самого поняття “приводи”, так і офіційної вимоги обов’язкової їх наявності для відкриття провадження, офіційного визначення їх змісту та переліку видів. А оскільки повідомлення про вчинене правопорушення ознаками юридичного акта не відзначається, то воно потребує відповідної перевірки, за результатами якої наявні у ньому відомості можуть бути використані як привід для відкриття провадження у формі безпосереднього виявлення уповноваженою особою його вчинення.

У підрозділі 2.4 “Підстави відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення” обґрунтовується, що вимоги дотримання визначеної законом процедури публічного ініціювання правовідносин, пов’язаних зі здійсненням судочинства, дають підстави для висновку, що тільки офіційне відкриття провадження є тим юридичним актом, яким уповноваженим особам надаються

повноваження на реалізацію вимог засади публічності, передбаченої ст. 25 КПК, а за його відсутності процесуальні дії, що впливають з її вимог, є незаконними.

З урахуванням того, що ні виявлення ознак кримінального правопорушення (ст. 25 КПК), ні виявлення обставин, що можуть свідчити про його вчинення (ч. 1 ст. 214 КПК), підставою для відкриття провадження у кожному випадку бути не може, оскільки вони не завжди є беззаперечним свідченням про його вчинення, а також юридичного значення вказаних підстав, обґрунтовується, що вони повинні бути деталізовані. З цією метою пропонується в їхній структурі розрізняти матеріально-правовий та процесуальний аспекти та розкривається їх зміст.

Розділ третій “Відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення як процесуальне рішення” містить два підрозділи, у яких уточнено ознаки процесуальних рішень та особливості рішень про відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення.

У підрозділі 3.1 *“Поняття і загальна характеристика процесуальних рішень”* доводиться, що якщо навіть відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення окремою стадією судочинства не визнавати, то його не можна не визнавати самостійним процесуальним рішенням, яке є тим юридичним актом, який зумовлює виникнення кримінально-процесуальних відносин та правовою підставою для вчинення подальших процесуальних дій, пов’язаних з розслідуванням та судовим провадженням. Значення цього юридичного акта зумовлює й те, що він мав би бути не тільки мотивованим і обґрунтованим, а й мати форму процесуального документа. Розкрито ознаки юридичних актів, розкриваються їх види та механізми вчинення.

Підкреслюється, що вимоги, яким повинні відповідати юридичні акти, традиційно виводилися лише із засади законності, але визнання верховенства права зумовлює необхідність оцінювати їх й з погляду правомірності та обґрунтовуються її вимоги. Доводиться, що зміст ст. 110 КПК, що стосується процесуальних рішень в цілому, ст. 25 та ст. 214 КПК – рішень щодо початку розслідування, вказаним вимогам не відповідають і потребують уточнення.

У підрозділі 3.2 *“Особливості процесуальних рішень про відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення”* привертається увага до того, що оскільки внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР процесуальним рішенням не є, а необхідність ухвалення такого рішення і щодо відкриття провадження, яке є юридичною підставою виникнення зазначених правовідносин, і щодо початку розслідування, яким мала б розпочинатися окрема його стадія, то це суперечить і засаді правової визначеності, і засаді забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності визначеній ст. 24 КПК, і теоретико-правовим настановам щодо виникнення правовідносин.

Підкреслюється, що хоча серед рішень, які ухвалюються в ході судочинства, слід розрізняти різні їх види, все ж найважливішими серед них є процесуальні рішення. Розкриваються їхні ознаки та недоліки регламентації питань, пов’язаних з їх ухваленням. Доводиться, що якщо процесуальними є лише ті рішення, ухвалення яких прямо передбачене в законі, то відсутність у КПК настанови щодо обов’язковості ухвалення процесуального рішення як щодо відкриття провадження, так і щодо початку розслідування суперечить теоретико-правовим настановам, згідно

з якими офіційними підставами виникнення, зміни і припинення правовідносин є юридичні акти. Вносяться пропозиції щодо визначення поняття “процесуальні рішення”.

ВИСНОВКИ

Отримані в ході дисертаційного дослідження результати сприяли розв’язанню наукового завдання з комплексного дослідження методологічних, процесуальних і організаційних аспектів процедури відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення та обґрунтування висновків, пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення зазначеної процедури, які відповідають вимогам наукової новизни, зокрема:

1. Оскільки слово “кримінальний” в перекладі з латинської мови означає злочинний”, то конструкція “кримінальне провадження”, закладена в основу КПК, побудована з порушенням правил стилістики української мови і мала б бути замінена на “провадження у справах про кримінальні правопорушення”.

2. Що ж до його відкриття, то воно тлумачиться як окремий правовий інститут, як окремий вид правовідносин, як процесуальне завдання та як юридичний акт.

3. Зазначений інститут є однією із форм реалізації засади публічності у судочинстві й слугує захисту особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень та є однією з процесуальних гарантій конституційних засад верховенства права, недоторканності й презумпції невинуватості особи.

Крім того, він є організаційно-правовим механізмом: а) забезпечення права на звернення; б) захисту осіб від необґрунтованого залучення їх у сферу процесуальних правовідносин та здійснення щодо них кримінального переслідування; в) запобігання зайвому навантаженню, яке лягає на слідчих в зв’язку з безпідставним початком розслідування, марного витрачання на ці потреби часу та коштів; г) встановлення наявності чи відсутності підстав для початку розслідування і виконання завдань, передбачених ст. 2 КПК.

4. Враховуючи, що ця діяльність: а) передбачена і врегульована КПК; б) має власну мету й завдання; в) здійснюється уповноваженими на це особами, у визначених законодавством способ та формах; г) в її ході надається оцінка наявним фактичним даним, на предмет наявності чи відсутності у них визначених законом підстав для відкриття провадження або відмови у ньому; г) починається з виявлення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення і закінчується ухваленням рішення або про відкриття провадження та занесенням про це відомостей до ЄРДР, яке є тим юридичним актом, яким надаються повноваження слідчому на проведення розслідування, то це дає підстави для висновку, що вона є складовою кримінального судочинства й має ознаки його самостійної стадії.

5. Відсутність у чинній процедурі кримінального процесу обов’язкової необхідності та правових механізмів дослідчої перевірки первинних відомостей про вчинені правопорушення, та обов’язкового ухвалення процесуального рішення з приводу відкриття провадження, часто зумовлює безпідставний початок розслідування, що супроводжується, порушенням прав і свобод, зайвим

навантаженням на слідчих, марним витрачанням для цього коштів, зниженням результативності важливих розслідувань, а іноді використовується як засіб політичного тиску, шантажу, залякування, дифамації політичних противників та економічних конкурентів, що дає підстави для висновку, що зазначена процедура суперечить і методологічним настановам щодо виникнення процесуальних правовідносин, і конституційним засадам судочинства.

6. Якщо провадження може завершуватись його закриттям, й поняття “закриття кримінального провадження” у КПК використовується часто, але про його відкриття у ньому й не згадується, то це суперечить правилам логіки. Крім того, відсутність у КПК вимоги щодо обов’язкової наявності для відкриття провадження визначених законом приводів і підстав, їхнього змісту й переліку їх видів, суперечить засаді правової визначеності й зумовлює ототожнення як відкриття провадження та початку розслідування, так і їхніх підстав.

7. Вимога ч. 1 ст. 214 КПК щодо початку розслідування протягом 24 годин після отримання відомостей про вчинене правопорушення, у кожному випадку виконана бути не може, оскільки суперечить як вимогам інших нормативних актів, так і нормам самого КПК. Зокрема, до внесення відомостей до ЄРДР, виникає потреба проведення не лише передбаченого ч. 3 ст. 214 КПК огляду місця події, а й огляду трупа та судово-медичної експертизи, які згідно з ст.ст. 238 та 242 КПК є необхідними для встановлення причин смерті.

8. Прикладом цих проблем є чинний порядок відкриття провадження в зв’язку з встановленням факту смерті людини, результати якого свідчать про те, що чіткішою регламентації потребують питання взаємодії працівників органів поліції та закладів охорони здоров’я на етапі констатації смерті та встановлення ознак її насильницького чи ненасильницького характеру, можливості встановлення її причин та видачі лікарських свідоцтв про смерть без патологоанатомічного розтину, запобігання випадкам їх видачі за наявності ознак її насильницького характеру без проведення відповідного розслідування тощо.

9. Вимоги ст. 1 КПК згідно з якою порядок кримінального провадження на території України визначається лише її кримінальним процесуальним законодавством та визначений нею перелік його джерел: 1) не охоплюють всіх правових актів, якими ці правовідносини регламентовані фактично; 2) не відповідають офіційному визначенню поняття “законодавство”; 3) не враховують сучасних уявлень про джерела права, зумовлених засадою верховенства права; 4) суперечать рішенням Конституційного Суду, згідно з яким джерелами права є не тільки правові акти, а й “інші соціальні регулятори”.

10. Оскільки зазначені правовідносини врегульовані не тільки законами, а й підзаконними актами, то потребують коригування й положення ст. 92 Конституції згідно з якими в Україні виключно законами визначається судочинство, діяльність прокуратури, органів розслідування тощо.

11. Якщо згідно з чинним КПК: 1) ні процедури відкриття провадження, ні ухвалення з цього приводу процесуального рішення не передбачено; 2) занесення відомостей до ЄРДР ним не є, але використовується як підстава для його початку; 3) можливість оскарження початку розслідування не передбачена; 4) сторона захисту

учасником цих правовідносин не є; 5) ні організаційних, ні процесуальних запобіжників безпідставному його початку не передбачено, то ним створено умови для безпідставного кримінального переслідування.

12. Як наслідок, цей порядок суперечить таким конституційним засадам та Європейським стандартам судочинства, як: 1) верховенство права (ст. 8, ст. 129 Конституції, ст. 8 КПК); 3) забезпечення права на захист (п. 5 ч. 1 ст. 129 Конституції, ст. 20 КПК); 4) змагальності та рівності сторін у процесуальних правовідносинах (п. 3 ч. 1 ст. 129 Конституції, ст. 22 КПК); 5) законності (ст. 19 Конституції, ст. 9 КПК); 6) право на звернення (ст. 40 Конституції); 7) право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ст. 55 Конституції); 8) забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності (п. 4 ст. 5 та ст. 13 Європейської Конвенції з прав людини та ст. 24 КПК).

13. Оскільки засада публічності поширюється на всі стадії судочинства, то було б правильним, щоб ст. 25 КПК, якою вона передбачена, орієнтувала не на початок розслідування, що є однією з його стадій і який визначений ст. 214 КПК, а на відкриття провадження, яке є юридичним фактом, яким ініціюються правовідносини, спрямовані на здійснення судочинства та підставою початку розслідування, що відповідало б і змісту цього принципу, і змісту цієї норми.

14. Вимоги дотримання визначеної законом процесуальної форми (правової процедури) публічного ініціювання правовідносин, дають підстави для висновку, що тільки відкриття відповідного провадження є тим юридичним актом, яким надаються повноваження на виконання завдань, передбачених ст. 2 КПК, а за його відсутності будь-яке розслідування є незаконним.

15. Оскільки приводами для відкриття провадження є первинна інформація про кримінальне правопорушення, яка є лише підставою для її оцінки на предмет наявності чи відсутності у ній фактичних даних про те, що воно дійсно вчинене, то її оцінка на предмет наявності чи відсутності у ній підстав для відкриття провадження мала б бути обов'язковою, й у разі необхідності її перевірки, вона мала б бути проведена у визначений законом спосіб в межах розумних строків і повинна завершуватись ухваленням постанови про відкриття провадження у справі про кримінальне правопорушення та занесенням цього факту до ЄРДР, а за відсутності для цього підстав – постанови про відмову у його відкритті.

16. Повноваження прокурора, слідчого і керівника органу досудового розслідування потребують розмежування, оскільки головна функція слідчого полягає в проведенні об'єктивного та неупередженого розслідування, а тому ухвалення таких рішень, як відкриття провадження, затвердження обвинувального акта, звернення з ним до суду та підтримання обвинувачення в суді, мало б належати до повноважень виключно прокурора. Водночас, з урахуванням поділу кримінальних правопорушень на злочини та кримінальні проступки, а відповідно й таких форм розслідування, як дізнання та досудове слідство, питання, пов'язані з відкриттям провадження щодо кримінальних проступків було б доречним покласти на керівника органу досудового розслідування, а щодо злочинів – на прокурора.

17. За таких обставин, отримавши згідно з чинною процедурою джерела інформації про вчинення кримінального правопорушення, керівник слідчого підрозділу повинен визначитися з питанням щодо доцільності проведення дослідчої перевірки і у разі її необхідності – доручати її відповідним підрозділам (посадовим особам). Якщо ж наявні дані достатні для висновку, що вчинено кримінальний проступок, то він ухвалює постанову про відкриття провадження і доручає розслідування конкретному слідчому. А коли в отриманих ним матеріалах наявні достатні дані про вчинений злочин, то він негайно направляє їх відповідному органу прокуратури для ухвалення прокурором рішення щодо відкриття провадження і організації розслідування згідно з підслідністю.

18. Оскільки правовий статус і самого факту занесення відомостей до ЄРДР, і відомостей, які до нього занесені, КПК не визначені, факт занесення відомостей до ЄРДР процесуальним рішенням не є, а необхідність ухвалення такого рішення і щодо відкриття провадження, і щодо початку розслідування КПК не передбачена, то це суперечить і засаді правової визначеності, і засаді забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності.

19. Згідно з загальноновизнаними вимогами щодо посвідчення юридичних фактів, рішення про відкриття провадження у справі про кримінальне правопорушення повинне відзначатись ознаками відповідного процесуального документа, який би й посвідчував факт офіційного ініціювання правовідносин, спрямованих на здійснення судочинства і, крім інших, виконував би функцію процесуальної підстави і для занесення цього факту до ЄРДР, і для початку розслідування, а тому воно повинне відповідати вимогам ч. 3 ст. 110 КПК згідно з якою рішення слідчого та прокурора ухвалюються у формі постанови.

20. З урахуванням соціально-політичного і правового значення негативних наслідків рішення як щодо незаконної відмови у відкритті провадження у справі про кримінальне правопорушення, так і щодо незаконного його відкриття, зазначені дії мали б бути криміналізовані й передбачені у Кодексі про кримінальні правопорушення як злочин проти правосуддя.

21. Юридичне значення і відкриття провадження, і початку розслідування зобов'язує доповнити КПК положеннями щодо обов'язкової наявності для них визначених законом приводів та підстав, надати їх визначення і перелік, а у їхній структурі розрізняти матеріально-правовий та процесуальний аспекти.

22. Матеріально-правовим аспектом підстав відкриття провадження є: наявність достатніх фактичних даних про вчинене кримінальне правопорушення та відсутність визначених законом обставин, що виключають злочинність діяння.

А процесуальним аспектом цих підстав є: 1) ст. 2 КПК, якою визначено завдання кримінального провадження; 2) ст. 25 КПК, яка зобов'язує уповноважених осіб його відкрити й вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення факту та обставин вчинення кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила; 3) наявність процесуальних повноважень визначених законом осіб для розв'язання цих завдань; 4) ухвалена уповноваженою особою з цього приводу постанова.

23. Матеріально-правовим аспектом підстав початку розслідування є фактичні дані, наведені у мотивувальній частині постанови про відкриття провадження.

А процесуальним їх аспектом є: 1) наявність постанови про відкриття провадження; 2) занесення з цього приводу відомостей до ЄРДР; 3) ст. 214 КПК, яка зобов'язує уповноважених осіб розпочати розслідування; 4) доручення уповноваженої особи слідчому про його проведення; 5) наявність повноважень слідчого та відсутність визначених законом перешкод щодо його проведення; 6) постанова слідчого про прийняття ним провадження до розслідування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ НА ТЕМУ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Стельмащук О.В. Теоретико-правовий аналіз засади “публічності” кримінального провадження, визначеної Кримінальним процесуальним Кодексом України. Бюлетень Міністерства юстиції України, 2016. № 8. С. 44–48.
2. Стельмащук О.В. Ознаки кримінального правопорушення як підстава відкриття кримінального провадження. Бюлетень Міністерства юстиції України, 2016. № 9. С. 58–62.
3. Стельмащук О.В., Котюк І.І. Актуальні аспекти гарантій дотримання прав людини, пов'язаних з її смертю (постановка проблеми). Вісник Академії адвокатури України, 2016. Том 13. Число 3 (37). С. 65–71.
4. Стельмащук О.В. Принципові недоліки понятійно-категоріального апарату, закладені в основу кримінально-процесуальних правовідносин. Вісник кримінального судочинства, 2016. № 4. С. 174–180.
5. Стельмащук О.В. Обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, як підстава початку досудового розслідування. Бюлетень Міністерства юстиції України, 2017. № 3. С. 35–41.
6. Стельмащук О.В. Відкриття кримінального провадження як процесуальне рішення. Вісник Академії адвокатури України: наук. журн. Київ: Акад. адвокатури України, 2017. Том 14. Число 1 (38). С. 112–119.
7. Стельмащук О.В. Актуальні аспекти вдосконалення кримінально-процесуальних правовідносин. Бюлетень Міністерства юстиції України, 2016. № 9. С. 45–50.
8. Стельмащук А. Проблемные аспекты обеспечения прав человека в ходе правоотношений, обусловленных его смертью (опыт Украины). *Leges et Vita*, 2017. № 10/2 (310). С. 80–84.
9. Стельмащук О. Відкриття кримінального провадження повинне зобов'язувати у кожному разі перевіряти наявність для цього належних підстав / Актуальні проблеми сучасного розвитку цив., міжнар. морського і транспортного права: матеріали V Міжнар. наук. конф. Київ: КДАВТ, 2015. С. 473–477.
10. Стельмащук О.В. Підстави відкриття кримінального провадження та початку розслідування потребують офіційного визначення / Проблеми реформування кримінальної юстиції України: зб. наук. праць за матеріалами між нар. науково-практ. конф. (20 травня 2016 р. Чернівці), 2016. С. 151–154.

11. Стельмашук О.В. Методологічні аспекти понятійно-категоріального апарату сучасного судочинства / Криміналістика в адвокатській діяльності: мат. наук.-практ. конф. (25 листопада 2016 р. Київ). Київ: Акад. адвокатури України, 2016. С. 97–100.

12. Стельмашук О.В. Відкриття кримінального провадження як юридичний факт / Актуальні проблеми сучасного розвитку цив., міжнар. морського, госп. і транспортного права: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (6–7 квітня 2017 р. Київ). Київ: КДАВТ, 2017. С. 275–278.

13. Стельмашук О.В. Засади судочинства як загально визнані орієнтири правової регламентації його процедури / Проблеми законодавчого регулювання порядку розробки та прийняття нормативно-правових актів: тези доп. учасн. III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 2–3 листопада 2017 р.) / за заг. ред. І. Шутака. – Харків: Право, 2017 – С.305–308.

14. Олександр Стельмашук, Іван Котюк. Чинний порядок відкриття кримінального провадження спричиняє порушення прав і живих, і мертвих. Голос України. №75 (6079), від 25 квітня 2015 р. С. 5.

15. Олександр Стельмашук, Іван Котюк. Справедливість і кримінал поняття несумісні. Голос України. №217 (6471), від 15 листопада 2016 р. С. 5.

16. Стельмашук О.В. Відкриття кримінального провадження як процесуальне рішення. Бюлетень Міністерства юстиції України, 2017. № 7. С. 47–52.

17. Олександр Стельмашук. Удосконалення інституту відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення. Юридичний вісник України, 2017. № 43–44 (1164–1165). С. 18–19.

АНОТАЦІЯ

Стельмашук О.В. Відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення: чинний порядок та напрями вдосконалення. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Академія адвокатури України, Київ, 2017.

У дисертації обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення методологічних, процесуальних та організаційних аспектів процедури відкриття провадження у справах про кримінальні правопорушення. Зокрема, автор привертає увагу до основних недоліків чинної процедури початку розслідування і доводить, що вона суперечить і методологічним настановам щодо виникнення правовідносин, і низці конституційних засад та Європейських стандартів судочинства.

Автор доводить, що оскільки слово “кримінальний” в перекладі з латинської мови означає “злочинний”, то поняття “кримінальне провадження” мало б бути замінене на “провадження у справах про кримінальні правопорушення”.

Оскільки засада публічності поширюється на всі стадії судочинства, то було б правильним, щоб ст. 25 КПК регламентувала не початок розслідування, що є однією з його стадій, а відкриття провадження, яке є юридичним актом, яким ініціюються правовідносини, спрямовані на здійснення судочинства та підставою початку розслідування. Що ж до діяльності, пов’язаної з його відкриттям, то вона має ознаки самостійної стадії кримінального судочинства.

Оскільки приводами для відкриття провадження є лише первинна інформація про кримінальне правопорушення, то її оцінка на предмет наявності чи відсутності у ній підстав для відкриття провадження мала б бути обов'язковою, й у разі необхідності її перевірки, вона мала б бути проведена у визначений законом спосіб в межах розумних строків.

Автором запропоновано, повноваження на відкриття провадження щодо кримінальних проступків покласти на керівника слідчого підрозділу, а щодо злочинів – на прокурора, а дії як щодо незаконного його відкриття, так і відмови у ньому криміналізувати.

Автор доводить, що ні виявлення ознак кримінального правопорушення (ст. 25 КПК), ні виявлення обставин, що можуть свідчити про його вчинення (ч. 1 ст. 214 КПК), підставою для відкриття провадження у кожному випадку бути не може, оскільки вони не завжди є беззаперечним свідченням про його вчинення.

Запропоновано в структурі вказаних підстав розрізняти матеріально-правовий та процесуальний аспекти та розкрито їхній зміст.

Автор доводить, що оскільки рішення щодо відкриття провадження є тим юридичним актом, яким ініціюються правовідносини спрямовані на здійснення судочинства та правовою підставою розслідування та судового провадження, то воно повинне відповідати вимогам ч. 3 ст. 110 КПК, згідно з якою рішення слідчого та прокурора ухвалюються у формі постанови.

Ключові слова: провадження у справі про кримінальне правопорушення, досудове розслідування, юридичний факт, процесуальне рішення, матеріально-правові та процесуальні підстави.

АННОТАЦІЯ

Стельмашук А.В. Открытие производства по делам об уголовных правонарушениях: действующий порядок и направления совершенствования. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Академия адвокатуры Украины, Киев, 2017.

В диссертации обоснованы предложения, направленные на совершенствование методологических, процессуальных и организационных аспектов процедуры открытия производства по делам об уголовных правонарушениях.

В частности, автор обращает внимание на основные недостатки действующей процедуры начала расследования и доказывает, что она противоречит и методологическим наставлениям в отношении возникновения правоотношений, и ряду конституционных принципов и Европейских стандартов судопроизводства.

С учетом того, что слово “уголовный” в переводе с латинского языка означает “преступный”, автор констатирует, что конструкция “уголовное производство” не соответствует требованиям стилистики украинского языка и предлагает заменить ее конструкцией “производство по делам об уголовных правонарушениях”.

Что же касается его открытия, то автор доказывает, что оно трактуется как отдельный правовой институт, как отдельный вид правоотношений, как процессуальное задание и как юридический акт. А поскольку эта деятельность урегулирована УПК, имеет собственную цель, задания, а также предусмотренные законом средства их разрешения, то она отличается признаками самостоятельной стадии уголовного судопроизводства.

Автор доказывает, что поскольку принцип публичности распространяется на все стадии судопроизводства, то было бы правильным, чтобы ст. 25 УПК, которой он предусмотрен, регламентировала не начало расследования, которое является одной из его стадий, а открытие производства, которое является тем юридическим актом, которым иницируются правоотношения, направленные на осуществление судопроизводства и основанием начала расследования.

Поскольку поводами для открытия производства является лишь первичная информация об уголовном правонарушении, то ее оценка с целью определения наличия либо отсутствия в ней оснований для открытия производства, должна бы быть обязательной, и в случае необходимости ее проверки, она должна была бы быть проведена в указанный законом способ, и в пределах разумных сроков.

Автором предложено полномочия на открытие производства в отношении уголовных проступков возложить на руководителя следственного подразделения, а в отношении преступлений – на прокурора. А действия, как в отношении незаконного открытия производства, так и отказа в нем криминализировать.

Автор доказывает, что ни выявление признаков уголовного правонарушения (ст. 25 УПК), ни выявление обстоятельств, которые могут свидетельствовать о его совершении (ч. 1 ст. 214 УПК), основанием для открытия производства в каждом случае быть не может, так как они не всегда являются бесспорным доказательством его совершения. Предложено дополнить УПК положениями об обязательном наличии для открытия производства определенных законом поводов и оснований, дать их официальное определение и перечень, а в их структуре различать материально-правовой и процессуальный аспекты, а также раскрыто их содержание.

Автор доказывает, что если даже открытие производства отдельной стадией уголовного процесса не считать, то его нельзя не считать самостоятельным процессуальным решением, которое является тем юридическим актом, которым иницируются правоотношения, направленные на осуществление уголовного судопроизводства и основанием для совершения дальнейших процессуальных действий, связанных с расследованием и судебным производством. А поэтому указанный акт должен отличаться признаками соответствующего процессуального документа, который бы удостоверял факт официального иницирования правоотношений, направленных на осуществление судопроизводства и, кроме других, выполнял бы функцию процессуального основания и для занесения этого факта в ЕРДР, и для начала расследования, то он должен соответствовать требованиям ч. 3 ст. 110 УПК, в соответствии с которой решения следователя и прокурора выносятся в форме постановления.

Внесены предложения относительно усовершенствования отдельных норм Конституции и УПК, изложенные в выводах соответствующих разделов и в приложениях к диссертации.

Ключевые слова: производство по делу об уголовном правонарушении, досудебное расследование, юридический факт, процессуальное решение, материально-правовые и процессуальные основания.

SUMMARU

O.V. Stelmashchuk. Commencement of proceedings in cases of criminal offenses: current procedure and lines of improvement. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Law Sciences with a specialization in 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Examination; Operational Investigations. – Academy of Advocacy of Ukraine, Kyiv, 2017.

The thesis substantiates the proposals on the improvement of the methodological, procedural, and organizational aspects of the procedure for commencement of proceedings in cases of criminal offenses. In particular, the author draws attention to the main drawbacks of the current procedure for commencement of the investigation and justifies that it contradicts both methodological guidelines for the emergence of procedural legal relations, and a number of constitutional principles and European standards of justice as well.

The author justifies that as the word “criminal” in Latin means “criminous”, the term “criminal proceedings” should be replaced with the term of “proceedings in cases on criminal offenses”.

Since the principle of publicity extends to all stages of legal proceedings, it would be correct for Art. 25 CPC to regulate the commencement of the proceedings, not the investigation as one of its stages, which is a legal act commencing legal relations aimed at conducting judicial procedure and constitutes grounds for commencement of an investigation. As for the actions connected with its commencement, it has signs of independent stage of criminal proceedings.

Since the primary information about a criminal offense constitutes the grounds for commencement of proceeding, then, the assessment of the existence or absence of grounds for commencement of the proceedings would have to be mandatory, and if there is a need for verification, it should be carried out in a manner determined by law within a reasonable time.

The author proposes to distinguish the powers to commence the proceedings for the criminal offences to the head of investigation authority, and for the crimes to the prosecutor, and to criminalize actions for ist illegal commencement as well as refusal to commence it.

The author argues that neither the detection of signs of a criminal offense (Article 25 of the CPC) nor the identification of circumstances that may indicate his commission of the same (Article 211 CCPC.1) in each case can constitute the reason for commencement of proceedings, since they can not be always the indisputable testimony to its commission.

It is proposed in the structure of the mentioned grounds to distinguish the material and legal and procedural aspects and their content is disclosed.

The author argues that as the decision of the commencement of proceedings is a legal act that initiates the relationships aimed at the administration of justice and legal basis of the

investigation and judicial procedure, then, it must comply with the requirements of Part 3, Art. 110 CPC, according to which the decisions of the investigator and the prosecutor are taken in the form of a decision.

Key words: proceedings in a case on criminal offense, pre-trial investigation, legal fact, procedural decision, substantive and procedural grounds.